

ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПЕДАГОГІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬ ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ,
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ
УКРАЇНИ

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка НАПН України

Національної академії педагогічних наук України
Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка

ПРОГРАМА

підвищення кваліфікації педагогів, які навчають дітей з порушеннями слуху, в умовах воєнного стану та відновлення України

Розробники: науковці відділу освіти дітей з порушеннями слуху –
Вовченко О.А., доктор психологічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу;
Жук В.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу;
Литвинова В.В., старший науковий співробітник відділу;
Литовченко С.В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу;
Таранченко О.М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу;
Шевченко В.М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу

Рецензенти:

Форостян О.І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дефектології та фізичної реабілітації Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»;
Виговська М.О., директор Інклюзивно-ресурсного центру №3 Деснянського району міста Києва;
Воробель Г.М., кандидат педагогічних наук, директор Хмельницької спеціальної загальноосвітньої школи №33

Рекомендовано вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол №10 від 26.10.2022)

Вступ

Курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які навчають дітей з особливими освітніми потребами, – важливий напрям роботи Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Послуги Інституту унікальні, вузько профільні, затребувані; враховують актуальні підходи, інноваційні навчальні та корекційні технології, практичні авторські методики, що забезпечується професійним складом викладачів, серед яких доктори і кандидати наук, провідні фахівці галузі.

Сьогодні педагоги мають можливість обирати надавачів таких послуг і це зумовлює підвищені вимоги до їхньої якості. В Інституті розроблено сучасні *освітньо-професійні програми*, які містять навчальні модулі, присвячені особливостям роботи з дітьми з різними особливими освітніми потребами (труднощами).

Науковці Відділ освіти дітей з порушеннями слуху (викладачі курсів) підготували актуальну *Програму підвищення кваліфікації педагогів, які навчають дітей з порушеннями слуху, в умовах воєнного стану та відновлення України*, що містить теоретичні та нормативні основи освіти дітей з порушеннями слуху, практичні рекомендації, які враховують сучасні новації, проблеми під час війни, а також перспективи розвитку освіти дітей з порушеннями слуху у період післявоєнного відновлення нашої країни.

Мета програми полягає у вдосконаленні професійних компетентностей педагогічних працівників, які навчають дітей з порушеннями слуху, в контексті соціокультурних та освітніх новацій, зокрема виконання заходів щодо реалізації євроінтеграційних процесів, активного використання технологій дистанційного навчання, урахування викликів воєнного часу.

Педагоги, які працюють з дітьми з порушеннями слуху, мають на достатньому професійному рівні забезпечувати здобуття освіти відповідного

рівня, надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги та забезпечувати системне кваліфіковане супроводження дітей із урахуванням індивідуальних особливих освітніх потреб. Відповідно, у них мають бути на достатньому рівні сформовані *компетентності*, які забезпечать успішну професійну діяльність: професійно-педагогічна, емоційно-етична, загальнокультурна, психолого-фасилітативна, рефлексивна, компетентність педагогічного партнерства, здатність до навчання впродовж життя тощо.

Програма складаються з тематичних авторських модулів, зміст яких узгоджено з вимогам професійних компетентностей педагогічних працівників закладів дошкільної та загальної середньої освіти; *навчальні модулі / теми програми можна гнучко застосовувати* із врахуванням запитів слухачів; матеріал постійно оновлюється, враховуються останні зміни у нормативній базі.

Напрямок: розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників, які навчають дітей з порушеннями слуху.

Обсяг: модулі програми розраховані на 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Форми підвищення кваліфікації: очна, дистанційна, змішана (враховуються побажання слухачів); за потреби заняття відбуваються у супроводі перекладача жестової мови (за підтримки УТОГ).

Цільова аудиторія: керівники закладів дошкільної та загальної середньої освіти, педагоги, психологи, асистенти вчителів / вихователів, фахівці ІРЦ.

Форми реалізації: інтерактивні лекції, практичні заняття (навчальні семінари, вебінари, тренінги, майстер-класи, дискусійні панелі), самостійне опрацювання літературних джерел та відеоматеріалів.

У межах курсів також передбачені обговорення у фаховому середовищі та презентації практичного досвіду учасників. Наприклад, слухачам пропонуються тематичне обговорення структуроване за двома блоками: представити актуальні аспекти освіти дітей з порушеннями слуху в умовах сучасних викликів, досягнення у практичній діяльності педагогів та окреслити питання, які

потребують розв'язання, удосконалення, визначити, які зміни наразі є необхідними.

Позитивним є наявність варіантів організації освітнього процесу: із врахуванням сучасних умов (можливості долучитися до навчання) частина лекцій підготовлена у записі, а заняття, що відбуваються онлайн у синхронному режимі обов'язково записуються. Таким чином усі слухачі мають можливість переглянути їх у зручний час, за потреби повернутися ще раз.

Під час війни науковці Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України підтримують колег у вирішенні важливих освітніх завдань, працюють над удосконаленням науково-методичного супроводу освітнього процесу в умовах війни, здійснюють методичну та консультативну підтримку педагогічних працівників, батьків.

В межах модулів розглядаються особливості підтримки та навчання дітей з порушеннями слуху в умовах воєнного часу (педагоги мають бути готові проводити уроки та корекційно-розвивальні заняття в різних умовах – традиційно у класі, в укритті, дистанційно у синхронному чи асинхронному режимі і це часто непередбачувано; важливо підготувати не лише зміст уроку / заняття, а й форми роботи, які можна швидко застосувати при зміні ситуації, формату навчання; формування соціальних компетентностей учнів (вміння взаємодіяти, працювати у групі, висловлювати свої думки у різних соціальних ситуаціях, пристосовуватися до нових соціальних умов); підтримка батьків, підготовка матеріалів для батьків (особливо важливо під час дистанційного навчання, за умови частих тривог, що переривають навчання, відтак закріплення навчального матеріалу продовжується вдома); психологічна підтримка, організація початку навчального дня після тривалої тривоги, коли діти перебували в укритті, як знизити рівень стресу дітей; робота з дітьми, які з родинами стали внутрішніми переселенцями, зазнали психологічної травми, були свідками трагічних подій тощо.

Відтак, зважаючи на потреби воєнного часу, важливим є включення тем щодо психологічної допомоги (підтримка дитини в умовах емоційної напруги, травматизація дитини та посттравматичний синдром у дітей з порушеннями слуху та ін.), питань інформаційно-психологічної підтримки батьків (фахово-батьківська взаємодія у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями слуху, психологічні технології роботи зі стресом, панічними атаками у воєнний та післявоєнний час та ін.), звернення до ресурсів міжнародних спільнот, ознайомлення із сучасними рекомендаціями на платформах міжнародних організацій (ЮНІСЕФ та ін.).

Водночас, маємо враховувати, що після закінчення війни, освіта буде мати нові виклики, не менш складні ніж під час воєнного часу, які потрібно буде вирішувати.

Програма може бути рекомендована для впровадження в системі підвищення кваліфікації психолого-педагогічних кадрів (спеціальних закладів освіти, закладів з інклюзивним навчанням, інклюзивно-ресурсних центрів), а також системі вищої освіти для формування професійної компетентності майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю.

Навіть, якщо поки в групі/ класі немає дітей з особливими освітніми потребами (порушеннями слуху), доцільно пройти профільні курси, почати створювати інклюзивний освітній простір, дружній до усіх дітей, формувати позитивне сприйняття інклюзії, підготувати відповіді для батьків на запитання, що можуть виникати на початку організації інклюзії в групі / класі; продумати зміни підходів, методів, матеріалів таким чином, щоб вони відповідали принципам універсального дизайну в освіті, що сприятиме досягненню успіхів для всіх учнів.

Зміст програми

Модуль «Актуальні підходи до навчання та супроводу дітей з порушеннями слуху в умовах модернізації освіти»

Модуль розрахований на 30 навчальних годин (1 кредит ЄКТС)

Світлана Литовченко

orcid.org/0000-0003-0001-4667

<https://lib.iitta.gov.ua/.../==041B==0438==0442==043E...>

svetalitovchenko@ukr.net

Актуальність. В основі курсу сучасні міжнародні підходи до освіти дітей з ООП, зокрема з порушеннями слуху, як то: раннє виявлення проблеми у розвитку та рання комплексна допомога (впровадження системи раннього втручання); зміна підходів до визначення необхідних для дитини послуг, зокрема, відмова від опори на категорії порушень, натомість насамперед врахування індивідуальних особливостей розвитку, потреб кожної дитини; гнучкість змісту та індивідуалізація процесу навчання і реабілітації; варіативність форм організації освіти та методичних підходів до навчання; орієнтація фахівців на надання допомоги сім'ї, широке залучення батьків до роботи з дітьми та підвищення відповідальності батьків за реабілітацію та навчання своїх дітей; організація міждисциплінарного командного підходу та надання інтегрованих послуг та ін.

Наразі в українській освіті впроваджено нові підходи до визначення особливих освітніх потреб дитини та забезпечення необхідного обсягу (рівня) підтримки в закладі освіти: введено поняття «освітні труднощі» та розроблено підходи до визначення категорій (типології) освітніх труднощів у дітей з особливими освітніми потребами, які можуть мати різний ступінь прояву (від легкого до найтяжчого) та зумовлюють необхідність відповідного рівня підтримки. Інновації у галузі спеціальної педагогіки і психології зумовили реорганізацію системи консультативно-діагностичної допомоги, відтак

інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) стали першою ланкою у визначенні індивідуальної траєкторії здобуття освіти дитиною з особливими освітніми потребами.

Зазначені інновації та об'єктивні зміни в освіті, виклики воєнного часу зумовлюють оновлення змісту підвищення кваліфікації педагогів, які навчають дітей з порушеннями слуху.

Мета: підвищення рівня компетентності педагогів, обізнаності у сучасних підходах до організації навчання та комплексного супроводу дітей з порушеннями слуху, починаючи з раннього віку.

Основними завданнями є:

– ознайомлення із сучасними концепціями і теоріями, які покладено в основу організації освіти дітей з особливими освітніми потребами (порушеннями слуху);

– розуміння соціальної моделі сприйняття інвалідності, за якої потреби не виступають у якості гальмуючих повноцінне функціонування дитини у соціумі, а стимулюють розвиток доступного освітнього середовища;

– знання інноваційних психолого-педагогічних підходів та технологій в освіті дітей з особливими освітніми потребами (порушеннями слуху).

У результаті підвищення кваліфікації слухачі мають:

знати: сучасні теоретичні підходи в освіті дітей з особливими освітніми потребами; сучасні технології навчання та супроводу осіб з порушеннями слуху; як застосовувати інноваційні форми, прийоми роботи у практичній діяльності, пропонувати рекомендації щодо забезпечення якості освітніх послуг та управлінських рішень;

вміти: орієнтуватися в сучасних теоретичних дослідженнях (національних, зарубіжних) у галузі освіти осіб із особливими освітніми потребами; упроваджувати сучасні технології в практичну діяльність; моделювати процеси

навчання та психолого-педагогічної підтримки (супроводу) осіб з порушеннями слуху.

Тема 1. Сучасні вимоги до організації освітнього процесу для дітей з порушеннями слуху (відповідність нормативно-правовому забезпеченню, інноваційним психолого-педагогічним підходам, перспективи розвитку спеціальної освіти). Основні принципи організації освітнього середовища: толерантність, повага до відмінностей, врахування індивідуальних можливостей та потреб дитини, гнучкість та варіативність послуг, командна взаємодія, адаптивність та превентивність (попередження вторинних, третинних та ін. особливостей розвитку). Досвід та перспективи організації освітнього процесу для дітей з порушеннями слуху. Дистанційне навчання учнів з порушеннями слуху: рекомендації шкільним командам супроводу. Сучасне науково-методичне забезпечення освіти дітей з порушеннями слуху. Особливості організації освітнього процесу у спеціальних закладах освіти, інклюзивних групах / класах в умовах війни.

Тема 2. Нові підходи до визначення категорій (типології) освітніх труднощів та критерії щодо рівнів підтримки дитини у закладі освіти. Соціальна модель ставлення до особливих освітніх потреб. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП) як основа у визначенні особливих освітніх потреб дитини. «Фактори навколишнього середовища» і чому це важливо на прикладі дітей з порушеннями слуху. Сучасні підходи до оцінки особливих освітніх потреб (освітніх труднощів) та рівнів підтримки для дітей з порушеннями слуху.

Тема 3. Раннє втручання як один з актуальних підходів в освіті дітей з порушеннями слуху. Теоретичні аспекти, принципи організації раннього втручання (раннє втручання розглядається як комплексна послуга для родин дітей від народження до 3 років включно, які мають особливі потреби або ризик їх виникнення; забезпечується мультидисциплінарною командою фахівців та

поєднує медичну, психологічну, соціальну, педагогічну складові; є сімейноорієнтованою та спрямована на розвиток дитини в природному середовищі; передбачає раннє виявлення, діагностику, психолого-педагогічний та корекційно-розвивальний супровід, підтримку батьків / законних представників). Аналіз національних та зарубіжних нормативно-правових документів (Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку, Концепція створення та розвитку системи надання послуги раннього втручання в Україні та ін.). Успішний досвід реалізації раннього втручання. Перспективи розвитку послуги раннього втручання в Україні. Специфіка раннього втручання для дітей з порушенням слуху, варіативність моделей надання послуги.

Тема 4. Інклюзивно-ресурсні центри у системі супроводу дітей з порушеннями слуху. Організація діяльності ІРЦ як інноваційних освітньо-консультативних установ, що здійснюють комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, надають психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуг та забезпечують системний кваліфікований супровід. Ключові аспекти узагальнення результатів оцінювання та підготовки висновку Інклюзивно-ресурсного центру. Висновок ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитин та індивідуальна програма розвитку – точки дотику.

Важливою наскрізною ідеєю є мобільність та відкритість до змін системи освіти, реагування на сучасні соціальні виклики і запити дітей, батьків, педагогів, утвердження провідною метою освіти розвиток людини та становлення особистості, її світогляду, цінностей.

Рекомендована література:

1. Дитина з порушенням слуху: посібник / С. Литовченко, В. Жук, О. Таранченко. Ранок, Кенгуру.
2. Данілавічюте, Е.А. (2018). Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 3 (87), 7-18.
3. Дитина з порушенням слуху: навігація для батьків: посібник / С. Литовченко, В. Жук, О. Таранченко, В. Литвинова, Н. Піканова. К., 2018.

4. Засенко, В.В., Колупаєва, А.А., Таранченко, О.М. (2016). Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії : Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка.

5. Засенко, В.В., Прохоренко, Л. (2019). Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. *Рідна школа*, 3-4, 48-52.

6. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019.

7. Литовченко, С.В. (2020). Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку : навчання та супровід : Монографія. К. : ФОП Симоненко О.І., <https://lib.iitta.gov.ua/731670>

8. Навчання дітей із порушеннями слуху : навчально-методичний посібник / С.В. Кульбіда та ін. Харків : Видво «Ранок», 2019. *Режим доступу:* <http://lib.iitta.gov.ua/719471/1/>.

9. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. *Режим доступу:* <https://lib.iitta.gov.ua/719075/>.

10. Новий формат освітнього середовища: діти з порушеннями слуху у початковій школі: навчально-методичний посібник / О.М. Таранченко, О.Ф. Федоренко. Київ, 2020. 223 с. <https://lib.iitta.gov.ua/730669/>

11. Новий формат освітнього середовища: діти з порушеннями слуху у дошкільлі: навч.-метод. посіб. / С.В. Литовченко, В.В. Жук, В.В. Литвинова. К.: ФОП Симоненко О.І., 2019. 279 с <https://lib.iitta.gov.ua/729747/>

12. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / за ред. М.А. Порошенко. Київ, 2018.

13. Освіта дітей з порушеннями слуху : сучасні тенденції та технології: авчально-методичний посібник / С. Литовченко, О. Таранченко, В. Жук, В. Шевченко, В. Литвинова, О. Федоренко. К., 2011.

14. Сучасний курикулум в освіті дітей з порушеннями слуху : методичні рекомендації / С.В Литовченко, О.М. Таранченко, В.В. Жук, В.М. Шевченко, В.В. Литвинова, О.Ф. Федоренко. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 321 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731776>

15. Таранченко, О.М., Федоренко, О.Ф. (2015). Концепція розвитку системи освіти дітей із порушеннями слуху в Україні. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 1, 27-33.

16. Учні початкових класів із порушеннями слуху: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник / С. Кульбіда, С. Литовченко, В. Жук, В. Литвинова. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 144 с. <https://lib.iitta.gov.ua/724437/>

17. Bryman, A. (2004). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.

18. Grinnell, M.R. Jr. & Unrau, Y.A. (Eds.). (2004). *Social work research and evaluation: Quantitative and qualitative approaches*. New York: Oxford University Press.

19. Deppeler, J., Loreman, T., Smith, R. (2015). Teaching and learning for all. In J. Deppeler, T. Loreman, R. Smith, and L. Florian. (Eds.), *Inclusive pedagogy across the curriculum. International perspectives on inclusive education*. London: Emerald Group Publishing. Find this resource, Vol. 7, 1-10.

20. Loreman, T. McGhie-Richmond, D., Kolupaieva, A., Taranchenko, O. et al. (2016). A Canada-Ukraine collaborative initiative for inclusive education in Ukraine: Participant perspectives. *School Effectiveness and School Improvement*, 27(1), 24-44.

21. Loreman, T. (2019). *Pedagogy for Inclusive Education*, Oxford Research Encyclopedia of Education, Oxford University Press USA.

21. Schwab, S. Sharma, U., Loreman, T. (2018). Are we included? Secondary students' perception of inclusion climate in their schools, *Teaching and Teacher Education*, 75, 31-39.

Інформаційні ресурси

Електронна бібліотека НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/561/>

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського НАПН України. <http://www.dnppb.gov.ua/>

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. <http://ispukr.org.ua/>

Особлива дитина: навчання та виховання. http://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child.

Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. https://spp.org.ua/index.php/26_02_2020.

Міністерство освіти і науки України <http://www.mon.gov.ua/>

Міністерство соціальної політики України <http://www.mlsp.gov.ua/>

Міністерство охорони здоров'я України <http://www.moz.gov.ua/>

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. <http://www.nbu.gov.ua/>

Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи. <http://www.psyua.com.ua>

Український соціологічний журнал. <http://www.sau.kiev.ua/magazine.html>

Модуль «Соціальне залучення: технологія соціокультурного перетворення»

Модуль розрахований на 30 навчальних годин (1 кредит ЄКТС)

Оксана Таранченко

orcid.org/0000-0002-5908-3475

<https://lib.iitta.gov.ua/.../==0422==0430==0440==0430...>

ukreditor@ukr.net

Цільова аудиторія: керівники закладів дошкільної та загальної середньої освіти, педагоги, психологи, асистенти вчителів/вихователів, фахівці ІРЦ.

Мета: підвищення рівня професійної компетентності педагогічних кадрів щодо особливостей соціального залучення дітей з особливими освітніми потребами.

Досягнення мети конкретизується у таких завданнях:

– ознайомити педагогів із специфікою технологічного комплексу соціального перетворення і зокрема з освітньою технологією соціального залучення дітей з порушеннями слуху;

– поінформувати педагогів про сучасну концепцію соціальної дієздатності та її ключові компоненти;

– сформувати у педагогів уміння реалізовувати в освітньому середовищі педагогічне оцінювання компонентів соціальної дієздатності дітей з порушеннями слуху;

– навчити педагогів здійснювати системний корекційно-розвивальний вплив на дітей з порушеннями слуху з метою формування та розвитку компонентів соціальної дієздатності та комплексні заходи щодо їхнього соціального інтегрування на рівні групи/класу/освітнього закладу → малої громади → ширшого соціуму → суспільства загалом.

Очікувані результати:

знання теоретичних основ нової освітньої парадигми, зокрема у площині морально-ціннісних норм як підґрунтя для створення якісного та ефективного освітнього середовища (в тому числі збалансованість емпатійних начал і збереження автономності кожного учасника освітнього процесу); знання спектру технологічного інструментарію всіх учасників освітнього процесу (оскільки йдеться не лише про процес навчання, розвитку, виховання, а насамперед увага зосереджується на організаційному аспекті академічного та соціального залучення дітей з порушеннями слуху).

вміння та навички у командній взаємодії з фахівцями (психологами, спеціалістами ІРЦ) здійснювати системні спостереження та педагогічне оцінювання в природному середовищі компонентів соціальної дієздатності дітей з порушеннями слуху; планувати, організовувати та реалізовувати формування, а також пролонгований розвиток базових кластерів соціальної дієздатності вихованців; моніторити належний супровід дітей з порушеннями слуху на різних етапах соціального залучення під час перебування учнів в загальноосвітньому закладі.

Передбачено формування *базових компетентностей*, які дають змогу на системних засадах здійснювати формування та розвиток соціальної дієздатності дітей з порушеннями слуху; у складі команди супроводу реалізовувати комплексні заходи для соціального залучення/інтегрування вихованців на рівні груп/класів/освітніх закладів → малої громади → ширшого соціуму → суспільства загалом, з урахуванням специфіки розвитку таких дітей.

Форми реалізації: інтерактивні лекції, практичні заняття (навчальні семінари, вебінари, тренінги, майстер-класи, дискусійні панелі), самостійне опрацювання літературних джерел та відеоматеріалів.

Тема 1. Освітні та педагогічні технології. Взаємообумовлені та взаємопроникні напрями технологізації для дієвої реалізації нової парадигми освіти дітей з ООП. Комплексні технологічні кластери: технології соціокультурного перетворення (на рівні груп/класів/освітніх закладів → малої громади → ширшого соціуму → суспільства загалом); технології менеджменту системи освіти / управлінські технології; технології колаборації / співробітництва; технології супроводу / сервісної підтримки; технології асистування / «тьюторської» підтримки; технології викладання. Соціальний аспект впливу технологічного комплексу в трансформації освітнього середовища сучасних закладів загальної середньої освіти.

Тема 2. Соціальне залучення. Соціонавчальне інтегрування: взаємозалежність академічної та соціальної складових. Соціальне інтегрування як ключовий концепт сучасної парадигми освіти дітей з ООП. Соціалізація та соціальна дієздатність. Основні положення концепції соціальної дієздатності. Ключові компоненти соціальної дієздатності: соціальні навички; комунікація та прийняття ролі; соціальне пізнання; соціальні контексти; соціальні цілі; когнітивно-афективні якості. Сутність інтерактивних елементів соціальної дієздатності як глобальний конструкт у багатомірному процесі соціального інтегрування.

Тема 3. Педагогічне оцінювання як важливий принцип (єдності діагностики та корекції); основний фаховий інструментарій; а також неперервний процес в освітньому середовищі. Розгляд оцінювання у різних площинах: стосовно його мети, методів, конкретних цілей, процедури проведення, отриманих результатів, надійності/валідності, його зв'язку з подальшою навчальною чи соціально-інтеграційною роботою з учнями тощо. Алгоритм планування педагогічного оцінювання. Процедури педагогічного оцінювання окремих компонентів соціальної дієздатності (соціальні навички; комунікація та прийняття ролі; соціальне пізнання; соціальні контексти; соціальні цілі; когнітивно-афективні якості). Природне спостереження, опитування, шкали ранжування, опитувальники/анкети /інтерв'ю/самозвіти, контрольні таблиці.

Тема 4. Соціальна дієздатність: формування та розвиток. Етапи планування розвитку компонентів соціальної дієздатності. Розвиток соціальних навичок: дефіцити та труднощі застосування. Моделювання та коучинг. Когнітивно-поведінкові тренінги. Покращення Я-концепції та самоповаги. Емоційний розвиток. Контролювання гніву. Розвиток комунікації та прийняття ролі (ефективне слухання, ефективне мовчання, ефективне формулювання запитань). Заходи для зміни соціального контексту. Розвиток когнітивних навичок для вирішення соціальних проблем і досягнення цілей. Алгоритм вирішення проблем. Заходи для активізації соціального інтегрування.

Тема 5. Співпраця в межах команди супроводу на етапах оцінювання, розвитку компонентів соціальної дієздатності та моніторингу соціального залучення дітей з порушеннями слуху. Залучення фахового інструментарію ІРЦ та шкільних психологів. Батьки як головний ресурс дітей і спільні стратегії соціального інтегрування. Впровадження програм соціального розвитку дітей і «батьківської освіти» в загальноосвітніх закладах та малій громаді. Сучасний функціонал загальноосвітнього закладу – осередок малої громади;

соціоінтелектуальний та культурологічний хаб для усієї спільноти; життєво-дієва модель соціальної взаємодії для дітей з порушеннями слуху.

Рекомендована література:

1. Блеч, Г. (2021). Соціальні історії як засіб соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 3, 37-48.
2. Вовк, О.А. (2020). Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами методами арт-терапії. *Дитина з особливими потребами*, 3(63), 22-24.
3. Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика: колект. монографія / Е.А. Данілавичюте, С.П. Миронова, Н.Г. Пахомова, О.М. Таранченко [та ін.]; за наук. ред. А.А. Колупаєвої, І.М. Дичківської. Рівне: Волинські береги, 2020. 364 с.
4. Даніелс, Е., Стаффорд, К. (2000). Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів. Львів: Тов-во «Надія».
5. Деллер, Д., Лорман, Т., Шарма, У. (2009). Переосмислюючи допоміжні послуги спеціалістів в інклюзивних класах. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання*, 3, 9-14.
6. Таранченко, О., Жук, В., Литвинова, В., Литовченко, С., & Піканова, Н. (2018). Дитина з порушеннями слуху: навігація для батьків. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Методичний центр слухової реабілітації «АВТОРА».
7. Діти з порушеннями слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії: посібник для фахівців та батьків / [авт.: Б.С. Мороз, В.П. Овсянник, О.М. Борисенко та ін.; за ред.: А.А. Колупаєвої, Б.С. Мороза]. К. : О.Т. Ростунов, 2013. 104 с.
8. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. Київ: Літера ЛТД, 2019. 112 с. (Серія «Інклюзивне навчання»).
9. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посібник / А.А. Колупаєва, Л. О. Савчук. Київ: Видавнича група «Атопол», 2011. 274 с. (Серія «Інклюзивна освіта»). С. 215.
10. Жук В.В., Литвинова В.В., Борщевська Л.В., Литовченко С.В., Шевченко В.М., Максименко Н.Л., Таранченко О.М. Особливості розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями слуху дошкільного віку: науково-методичний посібник / За ред. Литовченко С.В. К.: Педагогічна думка, 2011. 128 с.
11. Заїка, С.К. (2015). Роль батьків у навчально-виховному процесі дітей дошкільного віку з кохлеарними імплантами. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Випуск №6. Режим доступу: <https://aqce.com.ua/vypusk-6/zaika-sk-rol-batkiv-u-navchalno-vihovnomu-procesi-ditej-doshkilnogo-viku-z-kohlearnimi-implantami.html>
12. Збірник наукових праць за матеріалами регіонального науково-практичного семінару «Використання ресурсів позашкільної освіти у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами» / За загальною редакцією Ю. Д. Бойчука. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2021. <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7246/1/>
13. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття ус класі: практ. посіб. / Т. Лорман, Дж. Деллер, Д. Харві; пер. з англ. Київ: СПД ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.
14. Кобильченко, В.В. (2009). Психологічний супровід учнів з порушеннями зору та слуху на початковому етапі навчання. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями зору та слуху / за ред. Л. С. Вавіної. Київ: Науковий світ.

15. Колодна, Н. (2017). Навчально-реабілітаційний центр як педагогічна система соціалізації дітей з особливими потребами. *Директор школи. Шкільний світ*, 19-20, 85-104.
16. Компанець, Н.М., Луценко, І.В., Коваль, Л.В. (2018). Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗЖ навч.-метод. посібник. Київ: Видавнича група «Атопол».
17. Жук, В., Литвинова, В., Таранченко, О., Федоренко, О., Шевченко, В. (2014). Концепція розвитку дошкільної освіти дітей із порушеннями слуху. Проект. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2, 38-43.
18. Литовченко, С.В. (2021). Теоретико-методичні засади корекційно-розвивального супроводу дітей раннього та дошкільного віку з порушеннями слуху. 13.00.03. корекційна педагогіка. Дис. наук. ступ. доктора пед наук.
19. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ: навч.-метод. посібник / Н. М. Компанець, І. В. Луценко. Київ, 2017.
20. Найда Ю. М., Ткаченко Л. М. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навч.-метод. посібник. Київ: ВД «Плеяди», 2017.
21. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посібник / М. А. Порошенко, А. А. Колупаєва, М. В. Ярошук, О. М. Таранченко, Л. І. Прохоренко, І. М. Гудим, О. Ф. Федоренко, Е. А. Данілавичуте, Ю. В. Рібцун, А. Ю. Мельник, О. В. Воробей, Г. О. Ярова, Ю. В. Заруденко, М. О. Болкун, В. Є. Новосад, О. О. Макарук, Л. А. Самойленко. Київ: Всеукраїнська благодійна організація «Благодійний фонд Порошенка». 252 с. URL: <http://poroshenko.com/data/group/10/41cbdc492b.pdf>
22. Особливості розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями слуху дошкільного віку: Науково-методичний посібник / За ред. Литовченко С.В. К., Педагогічна думка, 2011. 128 с.
23. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посібник / А. А. Колупаєва, Е. А. Данілавичуте, С. В. Литовченко. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012.197 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
24. Психолого педагогічний супровід дітей з порушеннями слуху та інтелекту/ За ред. В.І.Бондаря, В.В. Засенка. К.: ТОВ «Поліпром», 2007. 171 с.
25. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями зору та слуху /Л.С. Вавіна, К.О.Глушенко, В.В. Засенко [та ін.]; за ред Л.С. Вавіної. К.: Наук.світ, 2009. 168 с.
26. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник у 9 книгах / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ, 2010. 363 с.
27. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими освітніми потребами. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 160 с. (Інклюзивна освіта).
28. Рассказова О.І. Розвиток соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти: теорія та технологія: монографія. Харків: ФОП Шейніна О.В., 2012. 465 с.
29. Стежки у Світ: програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом. Жук В.В., Литовченко С.В., Максименко Н.Л. та ін. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014.
30. Таранченко, О.М. (2017). Нетиповість як природне розмаїття в інклюзивному середовищі. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 13, 239-246.
31. Таранченко, О. (2017). Соціальне інтегрування: ключовий концепт інклюзії. *Особлива дитина : навчання і виховання*, 2(82), 82-96.
32. Таранченко, О.М. (2017). Соціальне інтегрування: ключовий концепт інклюзії. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 3 (83), 7-15.

33. Федоренко, О. (2015). Особливості соціальної інтегрованості молодших школярів зі зниженим слухом в умовах інклюзивного навчання. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 1(73), 79-85.
34. Федоренко, О. (2016). Теоретико-методичні основи педагогічного супроводу молодших школярів зі зниженим слухом в умовах інклюзивного навчання. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2(78), 50-58.
35. Шевченко, В.М. (2020). Методичні рекомендації для фахівців і батьків з реабілітації та розвитку дітей з кохлеарними імплантами. Київ. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1I0fZRroh7wMmJdRjEtH3BvNiNu_MXKp/view
36. Шевцов, А., Чухрій, І. (2019). Психологічний механізм соціальної адаптації молоді з обмеженнями життєдіяльності. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 4(92), 15-29.
37. Шиян, В.М., Галкіна, В.М. (2007). Технологія соціального супроводу людей з особливими потребами в освітньому середовищі. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць. Вип. 3(5)*. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/556>.
38. Ford A., Pugach M. C., Otis-Wilborn A. (2001). Preparing general educators to work with students who have disabilities: What's reasonable at the pre-service level? *Learning Disability Quarterly*, 24(4), 275 – 86.
39. Gardner H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: HarperCollins.
40. Gresham F., MacMillan L. (1997). Social competence and affective characteristics of students with mild disabilities. *Review of Educational Research*, 67(4), 377-420.
41. Hutchinson N. L. (1996a). Creating an inclusive classroom with young adolescents in an urban school. *Exceptionality Education Canada*, 6(3&4), 51-67.
42. Kalyanpur M., Harry B. *Culture inspecial education: Building reciprocal family-professional relationships*. Baltimore, 1999. 2. Heward W. L. *Exceptional children: An introduction to special education (7th ed.)*. Upper Saddle, NJ, 2003. – P. 326-328.
43. Lindsay G. (2007). Educational psychology and the effectiveness of inclusive education/mainstreaming. *British Journal of Educational Psychology*, 77(1), 1-24.
44. Loreman T., Deppeler J. M. Harvey, D.H.P. (2005). *Inclusive education: A practical guide to supporting diversity in the classroom*. Sydney: Allen & Unwin. Chapters 1 & 2.
45. Pearpoint J., Forest M., O'Brien, J. Maps (1996). *Circlesoffriendsand PATH // Inclusion Aguidefor educators*; in Stainback S., Stainback W.(Eds). Baltimore, MD. P. 67-86.
46. Taylor, R.L. (2000). *Assessment of exceptional students: Educational and psychological procedures (5th ed.)*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon. 11.

Модуль «Технології корекційно-розвивальної роботи з дітьми з кохлеарними імплантами»

Модуль розрахований на 30 навчальних годин (1 кредит ЄКТС)

Валентина Жук

orcid.org/0000-0001-8183-5250

<https://lib.iitta.gov.ua/.../==0416==0443==043A=3A==0412...>

valechka_zhuk@ukr.net

Розроблено на основі матеріалів аналізу медичної, технічної, психологічної, педагогічної літератури, присвяченої різним аспектам корекційно-розвивальної допомоги дітям з кохлеарними імплантами, а також даних, отриманих у ході експериментального дослідження та практичного досвіду.

Цільова аудиторія: педагоги, які надають освітні послуги дітям з кохлеарними імплантами (вчителі, в тому числі викладачі корекційно-розвивальних курсів, вихователі, фахівці ІРЦ, асистенти вчителів).

Мета: підвищення рівня професійної компетентності педагогів щодо особливостей слухового сприймання та мовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами та їх врахування в освітньому процесі з метою попередження труднощів, врахування та задоволення потреб, оптимізації функціонування, мінімізації обмежень та бар'єрів, гармонізації розвитку дітей.

Досягнення мети конкретизується у таких *завданнях*:

- ознайомити педагогів із специфікою слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами,

- поінформувати педагогів про сучасні підходи та принципи корекційно-розвивальної роботи з дітьми з кохлеарними імплантами (комплексності, сімейноцентрованості, міждисциплінарної взаємодії та ін.),

- сформувати у педагогів уміння визначати актуальний рівень слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами,

- навчити педагогів здійснювати системний корекційно-розвивальний вплив на дітей з кохлеарними імплантами з метою оптимізації їх слухомовленнєвого розвитку.

Під час розроблення програми враховано *принципи наукової обґрунтованості* (дотримання досягалосся використанням широкої джерельної бази медичного, психолого-педагогічного спрямування, науково обґрунтованих положень щодо організаційно-педагогічних умов, змісту корекційно-

розвивальної роботи та особливостей його реалізації, достовірних відомостей щодо формування слухомовленнєвих навичок дітей з кохлеарними імплантами, зокрема, отриманих під час констатувального експерименту); *системності* (передбачав послідовне ознайомлення слухачів з кохлеарною імплантацією як методом корекції слуху та системою заходів, спрямованою на оптимізацію слухомовленнєвого розвитку; загальними підходами, зарубіжним досвідом організації корекційно-розвивального впливу на слухомовленнєвий розвиток дітей з кохлеарними імплантами; особливостями, змістом та етапністю формування слухомовленнєвих навичок; опанування слухачами методами та прийомами ефективної роботи із слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами у закладі освіти та у родині); *зв'язку теорії та практики* (реалізація здійснювалася завдяки включенню у навчальний процес як лекційних, так і практичних занять з демонстрацією та аналізом практичного досвіду викладача та учасників навчальних курсів); *суб'єктності* (реалізовувався завдяки пролонгованій тісній взаємодії викладача і слухачів курсів, під час якої слухачі не лише застосовували здобуті знання, а й поповнювали їх у практичній роботі та ділилися з колегами).

Передбачено формування *базових компетентностей*, які дозволяють на високому професійному рівні здійснювати фахове супроводження дітей з кохлеарними імплантами та їх родин з врахуванням специфіки слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами.

Загальнопедагогічна компетентність – здатність здійснювати порівняння, співставлення, аналіз педагогічних явищ, спостереження, кількісне та якісне оцінювання проявів слухомовленнєвої поведінки дитини для виявлення актуального рівня та моніторингу динаміки слухомовленнєвого розвитку, прогнозувати ефективність обраних педагогічних стратегій та використовувати для планування роботи, добирати ефективні методи, прийоми та засоби педагогічного впливу.

Інформаційно-технологічна компетентність – знання сучасних медико-технічних та педагогічних технологій корекційно-розвивального впливу, технічних та функціональних характеристик систем кохлеарної імплантації, правил експлуатації у різних навчальних та життєвих ситуаціях, уміння знаходити необхідну інформацію у відкритих інформаційних джерелах, здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології під час підготовки та проведення занять, консультування батьків, участі у роботі міждисциплінарної команди супроводу дітей з кохлеарними імплантами.

Особистісно-регулятивна – прийняття цінності соціально-культурного розмаїття, здатність до емпатії, емоційної підтримки, розуміння особистісних потреб дитини (в тому числі зумовлених функціональними, слуховими та мовленнєвими, та соціоадаптаційними труднощами) і батьків та знання способів їх задоволення, здатність поважати і враховувати родинні цінності, особистісні цінності дитини.

Соціально-комунікативна компетентність – володіння навичками командної взаємодії, знання і дотримання правил мовленнєвого спілкування з дітьми-носіями кохлеарних імплантів.

Очікувані результати:

знання теоретичних основ слухомовленнєвого розвитку дітей з порушеннями слуху, основ кохлеарної імплантації як системи заходів оптимізації сенсорного, мовленнєвого, пізнавального та соціально-комунікативного розвитку дітей з глибоким порушенням слуху та глухотою, функціональних характеристик системи кохлеарної імплантації, особливостей слухового сприймання та мовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами, ефективних методів та прийомів корекційно-розвивальної роботи з ними;

вміння та навички командної взаємодії з фахівцями, які здійснюють супровід на засадах міждисциплінарності та батьками дітей з кохлеарними

імплантами на партнерських засадах, діагностування та моніторингу стану слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами, правил експлуатації системи кохлеарної імплантації;

цінності і ставлення – визнання цінності особистості, права батьків на вибір освітнього шляху дитини, способів комунікації, мови спілкування з нею, повага до сімейних традицій, прийняття та врахування індивідуальних особливостей дитини.

Форми реалізації: інтерактивні лекції, практичні заняття (навчальні семінари, вебінари, тренінги, майстер-класи, дискусійні панелі), самостійне опрацювання літературних джерел та відеоматеріалів.

Тема 1. Сутність програм раннього втручання для дітей з кохлеарними імплантами. Виявлення порушень слуху у дітей: скринінг слуху новонароджених, моніторинг слуху. Методи обстеження слухової функції. Слухопротезування. Супровід дітей з порушеннями слуху раннього віку та їхніх родин: принципи, напрями корекційно-розвивального впливу (медико-технічний, соціально-психолого-педагогічний), зміст слухомовленнєвого розвитку, спілкування, акустичне і мовленнєве середовище. Форми реалізації програм раннього втручання для дітей з кохлеарними імплантами.

Тема 2. Кохлеарне слухопротезування. Система кохлеарної імплантації. Розвиток технології кохлеарної імплантації, показання, діагностичне обстеження, оперативне втручання, післяопераційний етап, спосіб слухопротезування, підключення та налаштування мовленнєвого процесора; конструкція, різновиди, принципи роботи, основні технічні характеристики, правила експлуатації систем кохлеарної імплантації.

Тема 3. Основні методичні підходи та принципи корекційно-розвивальної роботи з дітьми з кохлеарними імплантами. Міждисциплінарність, родиноцентризм, партнерство фахівців і батьків, компетентнісний, середовищний, командний, онтогенетичний підходи,

особистісна орієнтованість у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з кохлеарними імплантами. Варіативність методів (слухові, словесні, жестові методи) у роботі з дітьми з кохлеарними імплантами.

Тема 4. Особливості слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами. Слухове сприймання носіїв кохлеарних імплантів: соціальна оцінка слуху, ступінь порушення слуху, пороги сприймання акустичних сигналів (тонів) на діагностичних частотах; особливості інтерпретації акустичних сигналів, розуміння усного мовлення; сприймання і розуміння мовлення в ускладнених акустичних умовах. Чинники впливу на слухомовленнєвий розвиток дітей з кохлеарними імплантами.

Тема 5. Зміст корекційно-розвивальної роботи з дітьми з кохлеарними імплантами. Діагностика та моніторинг слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами. Етапи слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами: характеристика, основні досягнення дитини, напрями корекційно-розвивального впливу. Гнучкість та варіативність у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з кохлеарними імплантами.

Тема 6. Особливості реалізації корекційно-розвивальної складової в освіті дітей з кохлеарними імплантами. Алгоритм корекційно-розвивальної допомоги. Особливості корекційно-розвивальної роботи на доопераційному етапі. Корекційно-розвивальна робота до підключення мовленнєвого процесора. Робота сурдопедагога під час активації мовленнєвого процесора. Специфіка корекційно-розвивальної роботи з дітьми з кохлеарними імплантами на різних етапах слухомовленнєвого розвитку: особливості мовленнєвого спілкування; врахування особливих освітніх потреб дітей з кохлеарними імплантами у навчальному процесі; методи роботи, педагогічні прийоми, засоби, дидактичні матеріали.

Рекомендована література:

1. Боярчук, О. (2008). *Анатомія, фізіологія и патологія органів слуху та мови: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Луганськ: Альма-матер. Режим доступу: http://anatomy.luguniv.edu.ua/ukr_studies/hearing_language.pdf
2. Верботональна система, реабілітація слухання та мовлення, діагностика, слухопротезування. *М-ли 1-го українського симпозиуму з міжнародною участю*. Київ, 2001. 64 с.
3. Глазунова, С. (2013). Кохлеарна імплантація – новий метод реабілітації глухих дітей. *Наук. часоп. НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19, Корекц. педагогіка та спец. Психологія. С. 23, 38-41*. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2013_23_14
4. Жук В.В., Литвинова В.В., Борщевська Л.В., Литовченко С.В., Шевченко В.М., Максименко Н.Л., Таранченко О.М. Особливості розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями слуху дошкільного віку: науково-методичний посібник / За ред. Литовченко С.В. К.: Педагогічна думка, 2011. 128 с.
5. Жук, В.В. (2021). Особливості слухомовленневого розвитку дітей з кохлеарними імплантами. *Особлива дитина: навчання і виховання, 3(103), 7-16*.
6. Жук, В. (2021). Корекційно-розвивальний вплив на слухомовленневий розвиток дітей з кохлеарними імплантами. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)», 3(39), 46-53*.
7. Жук, В. (2022). Формування слухомовленневих навичок у дітей з кохлеарними імплантами. *Особлива дитина: навчання і виховання, 2, 15-27*.
8. Заїка, С. (2015). Роль батьків у навчально-виховному процесі дітей дошкільного віку з кохлеарними імплантами. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Випуск 6*. Режим доступу: <https://aqce.com.ua/vypusk-6/zaika-sk-rol-batkiv-u-navchalno-vihovnomu-procesi-ditej-doshkilnogo-viku-z-kohlearnimi-implantami.html>
9. Засенко, В., Прохоренко, Л. (2019). Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. *Рідна школа, 3, 48-52*.
10. Заставна, О. (2016). Розвиток психомоторних функцій дітей старшого дошкільного віку після кохлеарної імплантації під впливом засобів фізичної реабілітації. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура, Вип. 23, 62-71*. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpnu_fiz_kult_2016_23_12
11. Заставна, О. (2016). Стан підготовленості до навчання у загальноосвітній школі як критерій ефективності реабілітаційної програми дітей після кохлеарної імплантації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, Вип. 3. К 1 (70), 380-384*.
12. Концепція розвитку дошкільної освіти дітей із порушеннями слуху. Проект. / Жук В., Литвинова В., Таранченко О., Федоренко О., Шевченко В. *Особлива дитина: навчання і виховання. № 2. 2014. С. 38-43*.
13. Концепція створення та розвитку системи раннього втручання (Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 517р). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#>
14. Корекційні технології у слухопротезуванні дітей / Б. С. Мороз, В. П. Овсяник, К. В. Луцько. Київ. 2008. 150 с.
15. Литовченко, С. (2018). Теоретичні та практичні основи реалізації системи раннього втручання для дітей з порушеннями слуху. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 1(14), 303-309*.
16. Луцько, К., Турло, К., Бабеша, О. (2017). Удосконалення корекційних технологій навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі дослідження функціональних станів мозку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Психологічні науки, Вип. 8, 174-176*. Режим доступу:

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20904/1/K_Lutsko_K_Tyrlo_O_Babesha_E_Gunbin_YKTND_ZOOPNDFSM_KSPKIO_IL.pdf

17. Мороз Б.С., Овсяник В.П., Луцько К.В. Корекційні технології у слухопротезуванні дітей. Київ, 2008.

18. Обухова, Н., Дудченко, Т. (2020). Особливості кохлеарної імплантації та методи слухомовленнєвої реабілітації дітей з кохлеарним імплантом. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки), Випуск №16, том 2.* Режим доступу: <https://aqce.com.ua/vipusk-n16-tom-22020/obuhova-no-dudchenko-tm-osoblivosti-kohlearnoi-implantacii-ta-metodi-sluhomovlennjevoi-reabilitacii-ditej-z-kohlearnim-implantom.html>

19. *Стежки у Світ: програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.* Жук В.В., Литовченко С.В., Максименко Н.Л. та ін. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014.

20. Шевченко, В. (2013). Сутність кохлеарної імплантації в реабілітації дітей з порушеннями слуху. *Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19, Корекц. педагогіка та спец. Психологія, Вип. 23, 289-292.* Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2013_23_86

21. Шевченко, В. (2013). Умови ефективної реабілітації дітей з кохлеарними імплантами. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, серія соціально-педагогічна, 22, (Ч. 2), 287-294.*

22. Шевченко, В. (2020). Методичні рекомендації для фахівців і батьків з реабілітації та розвитку дітей з кохлеарними імплантами. Київ. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1I0fZRroh7wMmJdRjEtH3BvNiNu_MXKp/view

23. Шевченко, В. (2013). Умови та фактори ефективного використання методу кохлеарної імплантації. *Збірник наукових праць Педагогічна освіта: теорія і практика Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 15, 121-125.*

24. Anagnostou F., Crocker S. A preliminary study looking at parental emotions following cochlear implantation. *Cochlear Implants International. 2017. Vol. 8 (2). P. 68-86.* doi:10.1179/cim.2007.8.2.68.

25. Archbold S., Robinson K. A european perspecive on pediatric cochlear implantation, rehabilitation service, and their educational implications. *Am J otol. 1997. Sep 18;41(3):263-72.*

26. Buss E. Multicentral U.S. Bilateral MED-EL cochlear implantation study: Speech perception over year of use / E. Buss, HC. Pillsbury, CA. Buchman. *Ear Hear. 2008. V. 29 (1). P. 20-32.*

27. Cohen N. Cochlear implant candidacy and surgical considerations. *Audiol. Neurootol, 9 (4), 2004. 197-202.* <https://www.karger.com/Article/Abstract/78389>

28. Cochlear implants for young children. Eds. B. McCormic, S. Archbold, S. Sheppard. London: Whurr Publishers, 1994. 230 p.

29. Cochlear implant rehabilitation in children and adults / Ed D.Allum. London: Whurr Publishers, 1995. 325 p.

30. *Cochlear implantation in young children: effects of age at implantation and communication mode* / K. Kirk, R. Miyamoto, E. Ying et al. *Volta Rev. 2003. Vol. 102. P. 127-144.*

Модуль «Методики розвитку розумово-пізнавальної діяльності на уроках математики як засіб корекційно-розвивального впливу на мислення дітей з порушеннями слуху»

Модуль розрахований на 30 навчальних годин (1 кредит ЄКТС)

Віра Литвинова

orcid.org/0000-0001-6014-184X

<https://lib.iitta.gov.ua/.../==041B==0438==0442==0432...>

surdovera@gmail.com

Модуль створено на основі вивчення й аналізу наукових і практичних матеріалів педагогічної, психологічної, методичної літератури, що присвячена різним аспектам організації освітнього процесу та використовуються як головне джерело для розроблення сучасних методів навчання.

Цільова аудиторія: педагоги, які надають освітні послуги дітям з порушенням слуху (вчителі, в тому числі викладачі корекційно-розвивальних курсів, вихователі, асистенти вчителів та вихователів).

Мета: підвищення рівня професійної компетентності педагогів щодо вивчення та розуміння особливостей мислення дітей з порушеннями слуху (під час вивчення математики), слухового та мовленнєвого (усного, дактильного та жестового) сприймання та врахування їх в освітньому процесі з метою попередження та подолання труднощів, урахування та задоволення індивідуальних особливих потреб, оптимізації найбільш успішного функціонування, що має знаходитися в чіткій відповідності до гармонійного розвитку дитини, зменшення або повного усунення обмежень та бар'єрів у процесах її життєдіяльності.

Для досягнення мети визначено *основні завдання:*

- обговорення з педагогами особливостей психічного розвитку глухих дітей та дітей з порушеннями слуху;
- інформування педагогів про специфіку слухомовленнєвого розвитку дітей з порушеннями слуху;
- ознайомлення педагогів з сучасними підходами та принципами корекційно-розвивальної роботи з глухими дітьми та дітьми зі зниженим слухом під час освітнього процесу;

– надання інформації та допомоги педагогам у розумінні процесів мисленнєвої діяльності дітей;

– розгляд типових недоліків і труднощів, які спостерігаються у практиці навчання математиці глухих дітей та дітей з порушеннями слуху, визначення шляхів їх попередження і усунення;

– надання рекомендацій до оволодіння такими дітьми мовленнєвим матеріалом, специфічним для вивчення математики;

– поінформування педагогів про сучасні методи розширення та закріплення пізнавальних інтересів у глухих дітей і дітей з порушеннями слуху;

– формування у педагогів уміння розвивати у дітей самостійне мислення та критичний аналіз виконання завдань.

Під час розроблення програми враховано *принципи наукової обґрунтованості* (дотримання досягалося використанням широкої джерельної бази методичного, психолого-педагогічного спрямування, науково обґрунтованих положень щодо організаційно-педагогічних умов, змісту корекційно-розвивальної спрямованої роботи та особливостей її реалізації, достовірних відомостей щодо формування у дітей з порушеннями слуху процесів мислення під час вивчення математики; особливостей пізнавальних інтересів, слухового сприймання і мовлення (усного, дактильного та жестового); *системності* (передбачав послідовне ознайомлення слухачів з психічними особливостями розвитку глухої дитини та дитини з порушенням слуху як системою заходів, що спрямовується на оптимізацію мисленево-логічного розвитку та пізнавальних інтересів; загальними підходами, зарубіжним досвідом організації корекційно-розвивального впливу на розумовий і слухомовленнєвий розвиток дітей глухих дітей та дітей зі зниженим слухом; змістом та етапністю формування математичних навичок; опанування слухачами методами та прийомами ефективної роботи над розвитком логічного мислення у закладі освіти та у родині); *зв'язку теорії та практики* (реалізація

здійснювалася завдяки включенню в освітній процес як лекційних, так і практичних занять з демонстрацією та аналізом практичного досвіду викладача та учасників навчальних курсів); *суб'єктності* (реалізовувався завдяки продовження термінів тісної взаємодії викладача і слухачів курсів, під час яких слухачі не лише застосовували здобуті знання, а й поповнювали їх у практичній роботі та ділилися з колегами).

Передбачено формування *базових компетентностей педагогів*, які дозволяють на високому професійному рівні здійснювати фахове супроводження глухих дітей та дітей зі зниженим слухом, їхніх родин з врахуванням специфіки слухомовленнєвого розвитку.

Педагогічна компетентність – сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя, що дають змогу здійснювати пошукову, естетичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення. До ключових компонентів компетентності вчителя належить: здатність працювати самостійно без постійного керівництва, брати на себе відповідальність за власною ініціативою, виявляти ініціативу, не питаючи інших, чи слід це робити, готовність помічати проблеми та шукати шляхи їх вирішення, вміння аналізувати нові ситуації й застосовувати вже наявні знання для такого аналізу, здатність спілкування з іншими, засвоювати будь-які знання за власною ініціативою, вміння приймати рішення на основі здорових суджень.

Комунікативна компетентність – це вміння вступати в комунікацію (спілкування), бути зрозумілим («спілкування без обмежень»). Ці вміння допомагають зрозуміти інших (учнів, учителів, батьків).

Продуктивна компетентність – це вміння працювати, отримувати результат, ухвалювати рішення та відповідати за них. Більшість науковців серед ключових компетенцій учителя на перше місце ставить саме продуктивну компетентність.

Автономізаційна компетентність – це здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможність. Адже вчитель перш за все вчиться сам (це «вічний учень»).

Психологічна компетентність – це здатність використовувати психологічні засоби навчання в організації взаємодії у процесі освітньої діяльності.

Предметна компетентність, до змісту якої входить володіння певними засобами навчання у сфері освітнього процесу. Це сукупність умінь і навичок, необхідних для стимулювання активності як окремих учнів, так і колективу в цілому. До неї входять уміння вибирати правильний стиль (усне, жестове, дактильне мовлення) і тон у спілкуванні, управляти їх увагою, темпом діяльності.

Математична компетентність – це вміння працювати з числом, геометричними фігурами, поняттями часу, числовою інформацією.

Особисті якості вчителя (це теж одна з найголовніших складових професійної компетентності) – доброзичливість, чуйність, урівноваженість, витонченість, толерантність, рефлексія, людяність.

Очікувані результати:

знання теоретичних основ психічного, розумового і слухомовленнєвого розвитку глухих дітей і дітей з порушеннями слуху, основ математичних знань дитини як системи заходів оптимізації пізнавального, логіко-розвивального, мовленнєвого, та соціально-комунікативного розвитку, особливостей слухового сприймання та мовленнєвого розвитку, ефективних методів та прийомів корекційно-розвивальної роботи з дітьми зі зниженим слухом;

вміння та навички командної взаємодії з фахівцями, які здійснюють супровід на засадах міждисциплінарності та батьками дітей з порушеннями слуху на партнерських засадах, моніторингу математичних знань і вмінь, стану слухомовленнєвого розвитку дітей з порушеннями слуху;

цінності і ставлення – визнання цінності особистості, права батьків на вибір освітнього шляху дитини, способів комунікації, мови спілкування з нею, повага до сімейних традицій, прийняття та врахування індивідуальних особливостей дитини.

Форми реалізації: інтерактивні лекції, практичні заняття (навчальні семінари, вебінари, тренінги, майстер-класи, дискусійні панелі), самостійне опрацювання літературних джерел та відеоматеріалів.

Тема 1. Корекційно-розвивальна робота на уроках математики з дітьми з порушеннями слуху. Мета цієї роботи формування в учнів способів орієнтування, комунікативної діяльності, засвоєння навчального матеріалу, всебічний розвиток особистості, створення передумов для соціальної адаптації та інтеграції дітей. Основні завдання: розвиток особистості та формування комунікативних навичок за допомогою словесної та жестової мов; подолання вторинних порушень пізнавальної діяльності; удосконалення навичок спілкування на слухозоровій основі (використання збережених аналізаторів та розвиток слухового сприймання), сприймання та продукування мовлення; розширення поняття про оточуюче середовище, поповнення запасу словесних та жестових одиниць; посилення слухового компоненту в умовах слухозорового та вібраційного сприймання мовлення.

Тема 2. Методика початкового навчання математики. Методика початкового навчання математики належить до педагогічних наук; вона враховує закони і правила логіки, закономірності психології, положення дидактики, рекомендації загальної методики математики.

Методика і логіка. Логіка визначає правила міркувань: як людина має мислити. Закони і правила логіки методика використовує в процесі аналізу та структурування навчального матеріалу, формулювання означень математичних понять, встановлення зв'язків між поняттями, відшукування шляхів розв'язування задач. Методика також визначає, які логічні знання й уміння

потрібні учням для свідомого засвоєння математичних знань. Розвиток логічного мислення учнів є одним із завдань викладання математики в школі.

Методика і психологія. Психологія навчання вивчає закономірності психіки дитини, а також вікові та індивідуальні особливості дітей, які проявляються в процесі засвоєння знань. Діяльність учителя на заняттях з учнями так чи інакше містить вплив на їхню психіку: на відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, емоції, почуття і волю; на характер, здібності і на особистість загалом. Отже, вчитель має знати особливості розвитку психічних процесів молодших школярів і вміти створювати в учнів оптимальний психічний стан для конкретного виду навчальної діяльності.

Методика і дидактика. Дидактика розробляє принципи навчання, форми організації навчальної роботи, методи навчання. Методика математики враховує дані дидактики, але в їх використанні відображає особливості своєї науки. Принципи навчання діють на всіх ступенях навчання з усіх предметів. Проте в межах навчального предмета в роботі з дітьми з порушеннями слуху деякі з них набувають специфічності. Це стосується, зокрема, принципу наочності, зв'язку теорії з практикою. Методика математики «вибирає» з дидактики потрібні методи, аналізує доцільність їх застосування і розробляє зразки застосування.

Тема 3. Методика початкового навчання математики в школах для дітей з порушеннями слуху й загальна методика математики. Загальна методика математики розглядає такі питання: шляхи формування математичних понять; використання дедукції та індукції у викладанні математики, аналізу і синтезу в процесі розв'язування задач; методи навчання математики; особливості уроку математики; наочність у навчанні математики.

Тема 4. Основні поняття методики навчання математики в початкових класах (мета, зміст, методи, засоби та форми початкового навчання математики). Визначення змісту і структури початкового курсу математики. Всебічне їх розкриття в програмі і шкільних підручниках. У

програмі зазначається, який матеріал вивчається в початкових класах і в якій послідовності, на якому рівні узагальнення розглядається кожне питання. У підручнику зміст навчання конкретизується повідомленням теоретичного матеріалу та системою вправ і задач (підручники, зошити з друкованою основою, картки з математичними завданнями, альбоми, таблиці, роздатковий матеріал і т. ін.) їх застосовують за розробленою методикою. Питання організації навчальної діяльності дітей (в яких випадках доцільна фронтально-колективна, самостійно-індивідуальна чи групова форма роботи; як організувати ту чи іншу форму навчання; як забезпечити диференційований підхід до дітей у навчанні).

Тема 5. Закономірності, встановлені загальною методикою математики, та особливості їх застосування у спеціальній школі для дітей з порушеннями слуху. Методикою початкового навчання математики передбачено урахування: по-перше, вікових особливостей молодших школярів; по-друге, специфікою програмного матеріалу, що опрацьовується в тому чи іншому класі; по-третє, психо-фізичними можливостями учнів (в нашому випадку зниженням слуху й розвитком мовленнєвих можливостей дітей). Методика викладання математики в початкових класах має багато спільного з методикою рідної мови, трудового навчання, природознавства.

Отже, завданням методики викладання математики в початкових класах є: обґрунтування мети початкового вивчення математики – *для чого треба вчити математику*; визначення змісту навчання математики – *чого вчити*; розробка засобів навчання (підручники, дидактичний матеріал, наочні посібники, технічні засоби) – *за допомогою чого вчити*; визначення й розробка методів і прийомів вивчення кожного питання розділів програми – *як вчити*; організація навчання (проведення уроку і позаурочних форм навчання) – *як організувати пізнавальну діяльність учнів*; дослідження процесу засвоєння математичних знань учнями – *як вчаться діти*; вивчення результатів засвоєння математичних

знань учнями – чого навчилися діти, їх досягнення; виявлення можливостей виховного й розвивального впливу на молодших школярів у процесі вивчення математики та розробка методів і засобів реалізації такого впливу – що і як розвивати у дітей на уроках математики, як здійснювати виховний процес під час вивчення математики.

Рекомендована література:

1. Глузман, Н.А. (2009). Історичний аналіз розвитку початкової математичної освіти та методики її викладання в Україні : навч. посіб. Ялта : РВВ КГУ.
2. Лишенко, Г.П., Мринська, В.І., Кочубей, Н.С. (1998). Вчителю початкових класів. Навчання в 4 (3) класі. Математика Київ: Освіта.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. 2001.
4. Дитина з порушеннями слуху: навігація для батьків/ Таранченко О.М., Жук В.В., Литвинова В.В., Литовченко С.В., Піканова Н.В. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Методичний центр слухової реабілітації «АВТОРА». 2018.
5. Король, Я.А. (2000). Формування практичних умінь і навичок на уроках математики. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан.
6. Митник, О.Я. (2006). Як навчити дитину мистецтва мислення. Педагогічна психологія : навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. К. : Початкова школа.
7. Богданович, М.В. (2006). Методика викладання математики в початкових класах : навч. посіб. / М.В. Богданович, М.В. Козак, Я.А. Король. [3-є вид., перероб. і доп.]. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан.
8. Ісаєнко, О. В., Супрун, А. І. (2010). Математика. Вчимося розв'язувати задачі. Харків.
9. Засенко, В.В., Прохоренко, Л.І. (2019). Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. *Рідна школа*, 3, 48-52.
10. Король, Я.А. (1998). Практикум з методики викладання математики в початкових класах. Тернопіль.
11. Онопрієнко, О.В., Пархоменко, Н.Є., Листопад, Н.П. (2011), Збірник завдань для державної підсумкової атестації з математики для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 4 клас. К. : Центр навчально-методичної літератури.
12. Жук, В.В., Литвинова, В.В., Борщевська, Л.В., Литовченко, С.В., Шевченко, В.М., Максименко, Н.Л., Таранченко, О.М. (2011). Особливості розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями слуху дошкільного віку: науково-методичний посібник / За ред. Литовченко С.В. К.: Педагогічна думка.
13. Комар, О.А. (2011). Теорія і практика застосування інтерактивної технології на уроках математики : навч.-метод. посіб. Умань : ПП Жовтий.
14. Фінько, Г.М., Бойцун, В.С., Іванова, Л.С. (1999). Диференційовані завдання з математики. Для перевірки рівня знань, умінь і навичок учнів початкової школи. Кам'янець-Подільський : Абетка.

15. Колесник, К.І. (2005). Методичні рекомендації для вчителів початкових класів щодо використання практичних вправ на уроках математики як засіб корекції пізнавальної діяльності дітей молодших класів. Дніпропетровськ.
16. Кобильченко, В. В. (2009). Психологічний супровід учнів з порушеннями зору та слуху на початковому етапі навчання. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями зору та слуху / за ред. Л. С. Вавіної. Київ: Науковий світ, 149-167.
17. Концепція розвитку дошкільної освіти дітей із порушеннями слуху. Проект. (2014). Жук В., Литвинова В., Таранченко О., Федоренко О., Шевченко В. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2, 38-43.
18. Скворцова, С.О. (2006). Методична система навчання розв'язування сюжетних задач учнів початкових класів : монографія. Одеса : Астропринт.
19. Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика: колект. монографія / Е.А. Данілавичюте, С.П. Миронова, Н.Г. Пахомова, О.М. Таранченко [та ін.]; за наук. ред. А.А. Колупасвої, І.М. Дичківської. Рівне : Волинські обереги, 2020.
20. Литовченко, С.В. (2018). Теоретичні та практичні основи реалізації системи раннього втручання для дітей з порушеннями слуху. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 1(14), 303-309.
21. Дубинчук, О.С., Маслова, Г.Г., Дутко, Л.П. (1997). Збірник вправ з математики для І-ІІІ класів. К. : Радянська школа. 1977.
22. Луцько, К.В., Турло, К.М., Бабеша, О.М. (2017). Удосконалення корекційних технологій навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі дослідження функціональних станів мозку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Психологічні науки*, Вип. 8, 174-176. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20904/1/K_Lutsko_K_Tyrlo_O_Babesha_E_Gunbin_YKTND_ZOOPNDFSM_KSPKIO_IL.pdf
23. Логачевська, С.П. (1998). Диференціація у звичайному класі : посібн. для вчителів, методистів, студ. / С.П. Логачевська [за заг. ред. О.Я.Савченко]. Київ.
24. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка / А.А. Колупасва, О.М. Таранченко. Київ: Літера ЛТД, 2019. (Серія «Інклюзивне навчання»).
25. Козак, М.В., Корчевська, О.А. (2003). Уроки математики за новою програмою. 3 клас. / Теропіль. : Навчальна книга – Богдан.
26. Федоренко, О.Ф., Литвинова, В.В., Литовченко, С.В., Жук, В.В. (2014). Стежки у Світ: програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом. Кіровоград: Імекс-ЛТД.
27. Taylor, R.L. (2000). *Assessment of exceptional students: Educational and psychological procedures* (5th ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon. 11.
28. Gresham, F., MacMillan, L. (1997). Social competence and affective characteristics of students with mild disabilities. *Review of Educational Research*, 67(4), 377-420.

Модуль «Діти з порушеннями слуху: пізнавальні можливості, мовленнєвий розвиток, соціалізація та специфіка навчання»

Модуль розрахований на 30 навчальних годин (1 кредит ЄКТС)

Володимир Шевченко

orcid.org/0000-0003-0119-3206

Сучасна система закладів професійної освіти в Україні перебуває у стані змін, зумовлених низкою викликів, з якими раніше їй не доводилося зустрічатися: глобалізацією, що спонукає до жорсткої конкуренції за ресурси; інформатизацією суспільства, що спричиняє швидкі темпи діяльності та розвитку; демографічними змінами, що вимагають швидкої адаптації до діяльності в нових демографічних і соціальних реаліях, а також війною та воєнним станом. Ці зміни проявляються, зокрема, у розробленні професійних стандартів на основі компетенцій і програм щодо децентралізації управління професійною освітою, оновленні матеріально-технічного ресурсу навчальних закладів, налагодженні співпраці з роботодавцями, дистанційній формі роботи та навчання.

Перспективою розвитку суспільства є трансформація діяльності в самодіяльність (загально-соціологічний закон), розвитку – в саморозвиток, освіти – в самоосвіту. Модель сучасного вчителя передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути у постійному творчому пошуку, володіти інтерактивно-комунікативними технологіями та засобами дистанційної форми роботи. Все це потребує неперервного навчання, самоосвіти, підвищення професійної кваліфікації педагогів, зокрема сурдопедагогів. Серед форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників відомі:

- відвідування курсів (один раз на 5 років);
- участь у методичній та експериментально-дослідній діяльності;
- самоосвіта.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників здійснюється відповідно до *Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-*

педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. за №800.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 11.06.2021 р. за №656 *«Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти з інклюзивним навчанням та фахівців інклюзивно-ресурсних центрів»* затверджено Типову програму для підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти з інклюзивним навчанням та фахівців ІРЦ, а також список кваліфікованих тренерів, які підготовлені майже у кожній області.

Заклади післядипломної педагогічної освіти можуть використовувати у своїй роботі з підвищення кваліфікації зазначену Типову програму та залучати підготовлених тренерів.

На сьогодні фахівцям, які працюють з дітьми з порушеннями слуху, пропонуються різноманітні форми підвищення кваліфікації: очне навчання, очно-дистанційне навчання, заочне навчання на курсах підвищення кваліфікації, семінари, вебінари тощо.

Серед пріоритетів є впровадження системного підвищення кваліфікації сурдопедагогів спеціальних закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів та закладів з інклюзивним навчанням на нових засадах та в нових умовах.

Підвищення професійної компетентності педагогічних працівників інклюзивно-ресурсних центрів та закладів освіти щодо навчання дітей з порушеннями слуху шляхом організації забезпечують обласні Центри підтримки інклюзивної освіти. Їх основними завданнями є проведення тренінгів, семінарів, вебінарів; надання консультативно-методичної допомоги з питань навчання дітей з порушеннями слуху керівникам та педагогічним працівникам закладів освіти й інклюзивно-ресурсних центрів.

Оскільки сурдопедагог може працювати як зі слабочуючими, так і з глухими дітьми, то підвищення кваліфікації має відбуватися за обома

напрямами одночасно. Хоча прийоми роботи в обох випадках різні, але науково-методична основа, на якій вони базуються, єдина.

Програма підвищення кваліфікації для сурдопедагогів покликана формувати нові професійні компетенції педагога з навчання та виховання дітей з порушеннями слуху з урахуванням типології цієї категорії дітей, закономірностей їх розвитку, сенсорно-перцептивної сфери, інтелектуально-пізнавальної сфери тощо.

Програма створена для фахівців які:

- планують працювати або працюють з глухими та/або слабочуючими дітьми;
- бажають краще розуміти своїх учнів, щоб бути кориснішими для них, реалізувати освітні програми максимально ефективно;
- прагнуть будувати освітній процес відповідно до актуальних стандартів якості освіти.

Реалізується програми відбувається очно та заочно із застосуванням дистанційних освітніх технологій.

Основна мета і завдання курсу:

програма короткострокова, але завдяки мультизавданням за короткий термін у сурдопедагогів формуються стійкі знання в області психолого-педагогічної роботи з дітьми з порушеннями слуху, практичні навички виховання і навчання таких дітей, розуміння загальних положень нормативно-правових документів у галузі освіти глухих і слабочуючих дітей.

Програма навчання складається з послідовних взаємопов'язаних блоків, що містять теоретичні основи, практичні елементи, окремий спеціальний модуль з нормативно-правової бази. Така структура курсу в сучасній професійній освіті визнана найбільш продуктивною і дозволяє досягти значних результатів навчання навіть в максимально стислий термін.

Під час підвищення кваліфікації фахівці отримають відповіді на низку запитань, а саме:

- які є закономірності психічного розвитку глухих і слабочуючих дітей?
- як відчують і сприймають дійсність такі діти?
- які особливості уваги, уяви, пам'яті слід враховувати педагогу при роботі з дітьми з порушеннями слуху?
- які тенденції і системи педагогічної взаємодії з глухими і слабочуючими дітьми найбільш актуальні?
- як організовано навчання в спеціальних закладах або закладах з інклюзивним навчанням для глухих та слабочуючих дітей?
- як реалізувати моделі інклюзивного навчання, інтегрованої освіти і сімейного виховання дітей з порушенням слуху?
- які варіанти програм для дітей з порушеннями слуху застосовують під час навчання та виховання?
- які є вимоги до адаптивних освітніх програм і результати їх засвоєння?

Вивчення кожної дисципліни включає в себе знайомство з теорією, читання електронних підручників і текстів лекцій, участь у вебінарах та практичних заняттях. Всі питання, пов'язані організацією навчання, допомагають вирішити співробітники відділу з організації навчального процесу або куратор. Результат навчання – це вміння розробляти і реалізувати адаптивні програми навчання для глухих і слабочуючих дітей; здатність враховувати в роботі психолого-педагогічні особливості, властиві учням з порушеннями слуху; готовність працювати в очній та дистанційній формах, зокрема в умовах військового стану.

Тема 1. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушенням слуху. Типологія дітей з порушеннями слуху. Закономірності психічного розвитку дітей з порушеннями слуху. Особливості сенсорно-перцептивної

сфери (відчуття та сприйняття) дітей з порушеннями слуху. Особливості уваги, пам'яті та уяви у дітей з порушенням слуху. Психологічні особливості формування мислення та мови у дітей з порушеннями слуху. Психологічна характеристика різних видів діяльності дітей з порушеннями слуху.

Тема 2. Виховання та навчання дітей з порушенням слуху (сурдопедагогіка). Сурдопедагогіка як наука. Актуальні теорії, тенденції та системи навчання і виховання дітей з порушеннями слуху. Спеціальне навчання глухих та слабочуючих дітей та їх інтеграція й соціалізація. Актуальні теорії, тенденції та системи навчання і виховання дітей з порушеннями слуху. Білінгвістичне, верботональне навчання; Штайнеровська педагогіка; кохлеарна імплантація та материнська школа. Навчання дітей з порушеннями слуху шкільного віку.

Тема 3. Можливості навчання та виховання дітей з порушенням слуху. Нормативно-правові основи освітнього стандарту для дітей з порушеннями слуху. Вимоги до результатів засвоєння адаптивних основних освітніх програм. Можливості інклюзивного навчання і спеціальної освіти дітей з порушеннями слуху. Сімейне виховання дітей з порушеннями слуху.

Таким чином, формування та розвиток психолого-педагогічної компетентності педагогів, які працюють з дітьми з порушенням слуху, розглядаються як цілісний процес їхнього особистісного і професійного зростання, який забезпечує умови для реалізації цього завдання в системі спеціальної освіти, набуття та подальшого розвитку професіоналізму, що сприяє успіху в професійній діяльності педагога. Рівень професійної компетентності сурдопедагога позначається не лише на його професійній діяльності, а й на самому процесі життя, самореалізації як засобу самоствердження через самовираження і саморозвиток, зокрема в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. Саме це і реалізується під час проходження курсів підвищення кваліфікації.

Рекомендована література:

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навч.- метод. посіб. / Н.М. Дятленко, Н.З. Софій., О.В. Мартинчук, Ю.М. Найда; за заг. ред. М.Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Вид. дім «Плеяди», 2015. 172 с.
2. Барладим, В.М. (2013). Педагогічні технології: аналіз та перспективи їх використання. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 5, 116-125.
3. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посібник / Тоні Бут; пер. з англ. Київ : ТОВ Вид. дім «Плеяди», 2015. 190 с.
4. Клокар, Н.І. (2006). Вплив глобалізаційних процесів на зміст і завдання післядипломної педагогічної освіти регіону. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / АПН України ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; Асоц. безперерв. освіти дорослих; голов. ред. В.В. Олійник; редкол.: О.Л. Ануфрієва [та ін.]. Київ: Міленіум, Вип. 3, 17-27.*
5. Пащенко, О.В. (2012). Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: навч.- метод. посіб. / О.В. Пащенко, І.А. Гриценко, Н.З. Софій. Київ: Арт Економі.
6. Сергєєва, Л.М. (2017). Експериментальний педагогічний майданчик: від теорії до практики впровадження. *Методичний вісник Криворізького проф. гірничо-технологічного ліцею*, 1, 3-6.
7. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP180617.html
8. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/83901/

Модуль «Психологічна підтримка дитини з порушеннями слуху на різних вікових етапах розвитку»

Модуль розрахований на 30 навчальних годин (1 кредит ЄКТС)

Модуль «Основні психологічні аспекти супроводу викладачів, педагогів в освітньому просторі роботи з дітьми з ООП»

Модуль розрахований на 30 навчальних годин (1 кредит ЄКТС)

Модуль «Психологічна допомога родинам, що виховують дітей з ООП»

Модуль розрахований на 30 навчальних годин (1 кредит ЄКТС)

Ольга Вовченко

orcid.org/0000-0002-4399-0118

<https://lib.iitta.gov.ua/.../==0412==043E==0432==0447...>

olgawow4enko@gmail.com

Курс, що складається із трьох модулів, має на меті розкрити теоретичну та практичну сутність, першооснову психологічної самопомоги та допомоги категоріям осіб, з якими працює освітянин (дитина з особливими потребами;

батьки, що виховують дітей з порушеннями слуху; колеги, які потребують першої допомоги щодо збереження психічного здоров'я). У процесі навчання буде розглянуто концептуальні основи психології дитини з ООП, модернізаційні підходи та сучасні технології психологічного супроводу/допомоги дітям та дорослим (від основних теоретичних категорій/понять до кінцевих базових практичних умінь у складних, не стандартних ситуаціях).

Освітняни матимуть змогу ознайомитись з:

– сутністю провідних категорій: теорії психологічної допомоги (артопрактика, тілесна терапія, МАК, нейролінгвістичне програмування тощо); психологічна допомога та психологічний супровід; основи психологічної самопомоги; агресії та ауто агресія, робота з девіантними дітьми, супровід не повних сімей (наприклад, особливості спілкування батьків, що переживають психологічну травму чи стрес; спілкування з багатодітними родинami, тощо); емоції та їх види та багато іншого;

– базові етапи психодіагностики та психотерапії: логіка та структура;

– психодіагностичні методики: сутність, зміст, класифікація, особливості використання;

– організація психологічної допомоги: структура, етика спілкування;

– сутність психологічної самопомоги та багато іншого.

Програму розроблено та структуровано на основі узагальнення, обробки експериментальних результатів досліджень автора; аналізу класичної літератури з психодіагностики, сучасних методів психотерапії та психологічної допомоги різним категорія громадян; інтерпретації сучасних практичних курсів з гештальт-терапії, тілесної терапії, артотерапії та нейролінгвістичних психологічних практик для дітей з ООП, освітян, які працюють з означеними категоріями дітей та батьків, що виховують дітей з особливими освітніми потребами. *(Психолог має підтвердження фаховості та практичний досвід у означених напрямках психотерапії).*

Курс спрямовано на освітян, які працюють з дітьми з ООП, зокрема з порушеннями слуху.

Мета: формування навичок використання практичних психологічних методів/методик/технологій та способів їх реалізації у освітній практиці у роботі з дітьми з ООП; підвищення рівня професійної компетентності освітян щодо психологічної допомоги дітям з ООП на різних вікових етапах та їх батькам у процесі навчання; оволодіння засобами психологічної самопомоги у період навантажень/перенавантажень.

Досягнення мети конкретизується такими *завданнями:*

– ознайомити освітян із теоретичними засадами організації психологічної діяльності та допомоги, основними тенденціями сучасної практичної психологічної науки;

– розкрити актуальність проблематики психологічного супроводу різних вікових категорій дітей з ООП;

– ознайомитися з психодіагностичними методиками та доцільністю їх використання (за умов віку, ситуації, проблематики та ін.);

– сформувати навички психологічної самопомоги, осмислення дії психосоматики в різних життєвих ситуацій (за умов стресу, емоційного вигорання, агресії тощо), критичного аналізу власного емоційного стану та (за можливістю) оточуючих навколо людей;

– розкрити основні напрями сучасної психотерапії: технології психологічного допомоги дітям з ООП, дорослим, які працюють/виховують дитину з ООП, зокрема і дітей з порушеннями слуху (інструментарій, найбільш поширені методи, сфери застосунку);

– навчити освітян не лише теоретично окреслювати особливості психологічної допомоги дітям з ООП, а й використовувати на практиці;

– розглянути та обговорити зміст, сутність «етика психологічної роботи», «етика психологічної допомоги». Охарактеризувати проблеми етично–

правового регулювання діяльності психолога в спеціальній психології (означити аспекти проблеми свободи та відповідальності в процесі спілкування з дитиною; ознайомити з професійним етичним кодексом психолога, зокрема, в сучасній Україні);

– порівняти психологічну культуру психолога з України та особливості практичної діяльності зарубіжних психологів.

Загальні компетентності:

– *формування* знань щодо основ роботи психолога у освітньому просторі; розуміння актуальності проблематики сучасних тенденцій, методик, технологій та практик у спеціальній психології; знань щодо основ психодіагностики та методів психологічної допомоги, їх ефективності та доцільності; розуміння можливості використання, поєднання психологічних знань та навчальної діяльності в роботі освітянина;

– *здатність* на практиці застосовувати набуті знання: визначати логіку використання відповідного психодіагностичного інструментарію, обирати ту чи іншу психологічну технологію, слідувати обраній логіці в теоретичній та емпіричній частинах вивчення психологічного явища, відповідно до освітньої, практичної мети та завдань педагога/дитини;

– *здатність* коректно та відповідно до психологічної етики здійснювати усну, письмову презентацію отриманих результатів (іншим колегам-освітянам, що перебувають в одному й тому ж закладі, батькам), з метою відповідного підбору психологічного впливу на дитину, стилю комунікації та багато іншого;

– *навички* працювати в тандемі з психологами, соціальними працівниками для налагодження співпраці: освітянин-дитина, освітянин-батьки, дитина-батьки. Вибудовувати дружню співпрацю з колегами в закладі, зокрема задіювати сферу не лише професійних відносин, а й активувати напрями міжособистісних взаємодій, що дасть можливість вирішувати різні професійні завдання (якісний «teambuilding» в сфері освітніх установ);

– використання основ психологічної самопомоги в критичних, несподіваних ситуаціях. Формування та розвиток здатності до швидкої емоційної саморегуляції, особливо під час стресових ситуацій, за умов емоційного вигорання, моббінгу («mobbing») чи булінгу («bullying»); генерування ідей та дій в нових, не стандартних ситуаціях, зокрема під час практичної реалізації психологічної допомоги під час освітнього процесу, спілкування з дітьми, батьками. Підкреслимо одне з найбільш важливих умінь – оволодіння методиками психологічної самопомоги.

Спеціальні компетентності:

– знання і розуміння мети, методології та методів психологічної діяльності з дітьми з ООП;

– здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз психологічної проблеми особистості дитини, яку «досліджує» освітянин;

– володіння інструментарієм, методами організації і проведення психологічних досліджень;

– уміння планувати, організовувати та реалізовувати психологічну діагностику (тестування чи опитування; індивідуальні чи групові роботи; стандартизовані чи проєктивні методики та ін.);

– розуміння механізмів психічної діяльності, психічних процесів та станів; закономірностей функціонування пізнавальних процесів; особливостей функціонування мотиваційної та емоційної сфери особистості; знання про структуру особистості дитини з ООП і рушійні сили її розвитку;

– здатність обирати, використовувати відповідно до проблематики, потреби чи мети освітянина стандартизовані, валідні методики дослідження особистості дитини з ООП;

– знання та використання психологічних закономірностей спілкування, взаємодії та взаємовідносин людей у групах, особливостей міжгрупових відносин (конфлікти, співпраця, підтримка тощо);

– знання закономірностей психічного розвитку особистості з ООП на кожному віковому етапі;

– уміння організувати та надавати допомогу колегам-освітянам з метою обміну досвідом, інформувати щодо результатів пошуку професійної інформації та/або з психологічної тематики; моніторинг нових тенденцій в освітній галузі тощо;

– здатність здійснювати часткову професійно-практичну діяльність психолога (психодіагностичну, психокорекційну, психотерапевтичну, тренінгову, лекційну тощо) з використанням сучасних технологій психологічного впливу та екологічного ставлення (фасилітаційного психологічного супроводу) до іншої особистості щодо якої здійснюється вплив;

– знання основ психологічного консультування, психотерапії, корекційної та розвиткової роботи;

– уміння проводити психологічне дослідження, надавати психологічну допомогу в складних соціальних умовах, здійснювати психологічну допомогу в таких умовах колегам;

– готовність виконувати професійні обов'язки освітянина та психолога водночас: створювати відповідний психологічний клімат в групі, виявляти шляхи оптимізації у нестандартних/кризових ситуаціях чи під час конфліктів в колективі, з батьками, певною окремою дитиною тощо;

– бажання та здатність формувати адаптаційні, мобілізаційні, саморегулюючі навички у професійній діяльності педагога;

– здатність до саморозвитку, самоаналізу, рефлексії власних дій/діяльності, самоменеджменту, самовдосконалення та професійного саморозвитку.

Очікувані результати після курсу занять:

1. Узагальнювати отримані теоретичні дані курсу та формулювати висновки.

2. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз додаткової психологічної літератури із різних джерел, використовуючи сучасні інформаційно-комунікаційних технологій.

3. Вміти організовувати, провести психологічне спілкування, тренінг із використанням певної корекційної технології, відповідних методів, технік та ін.

4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки, спираючись на психологічне знання, відповідну літературу та науково-публіцистичні дослідження.

5. Самостійно обирати та використовувати валідний, надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) з метою дослідження тієї чи іншої проблематики.

6. Обґрунтовувати та обирати технології психолого-педагогічного супроводу/допомоги/впливу.

7. Доступно і аргументовано представляти результати дослідження в усній формі колегам-освітянам, батькам.

8. Співпрацювати та брати участь у фахових дискусіях з психологам, соціальними працівниками.

9. Вирішувати етичні неоднозначні, конфліктні питання, використовуючи етичні психологічні принципи та загальнолюдські цінності.

10. Втілювати отримані результати дослідження, покладаючись на власні можливості, уміння, навички та отримані знання на курсі у освітню практику.

11. Діяти на основі етичних міркувань в процесі проведення психологічної діагностики чи психологічної корекції/впливу/допомоги.

12. Здійснювати самодопомогу у складних, напружених ситуаціях, зважаючи на отримані знання з курсу. Використовувати навички планування, тайм-менеджменту, психологічної саморегуляції та багато іншого.

13. Створювати власні оригінальні навчальні підходи, комбінуючи знання педагогічної та психологічної сфери.

14. Здійснювати рефлексію щодо власної професійної діяльності.

Основні знання, уміння та навички після засвоєння матеріалів курсу:

знання:

– про структуру особистості і рушійні сили її розвитку за умов норми та атипового розвитку; інформацію щодо закономірностей психічного розвитку особистості з ООП на кожному віковому етапі; способи використання знань щодо психологічних закономірностей спілкування, взаємодії та взаємовідносин людей у групах, особливостей міжгрупових відносин (конфлікти, співпраця, підтримка тощо);

– щодо особливостей механізмів психічної діяльності, психічних процесів та станів; закономірностей функціонування пізнавальних процесів;

– про мотиваційну, емоційну та поведінкову сфери особистості з ООП;

– щодо професійно-практичної діяльності спеціального психолога (психодіагностика, психокорекція, психотерапія, тренінги, лекції, ігри тощо), сучасні технології, методи розв'язкової роботи з колегами-освітянами, дітьми з ООП та їх батьками;

– про основи самопомоги у напружених (соціальних, побутових, професійних) ситуаціях;

уміння та навички:

– основи та особливості психологічної практики у роботі з дітьми з ООП в сфері психодіагностики, психокорекції, психологічного супроводу та ситуаціях миттєвої допомоги; поєднання психологічних та педагогічних практикумів (ефективність взаємодії психолога та освітянина у роботі не лише з дитиною, а й з колегами, батьками); використання результатів психодіагностичних методик у роботі педагога з класом, під час спілкування з певною дитиною, батьками; уміння аналізувати власні емоційні переживання, саморефлексія, надання першої психологічної самопомоги.

Форми реалізації: лекційні та практичні заняття, семінарські години, тематичні-тренінги та майстер-класи, самостійні завдання щодо опрацювання певної додаткової літератури; аналіз випадків із практичної діяльності та їх обговорення; використання тестів, опитувальників та проєктивних методик.

Структура курсу складається із трьох модулів:

– Модуль «Психологічна підтримка дитини з порушеннями слуху на різних вікових етапах розвитку»

– Модуль «Основні психологічні аспекти супроводу викладачів, педагогів в освітньому просторі роботи з дітьми з ООП»

– Модуль «Психологічна допомога родинам, що виховують дітей з ООП».

Означені три модулі відповідають трьом особистісним рівням:

– Я-психічне (емоційно-вольова, потребово-мотиваційна та діяльнісна сфери),

– Я-фізичне (тілесний рівень самоусвідомлення),

– Я-соціальне (соціальний рівень самоусвідомлення).

Змістове наповнення кожного модулю враховує психологічні особливості освітян, які працюють із дітьми з особливими освітніми потребами (специфіку щоденної роботи фахівців, психологічне напруження; особливості впливу на освітній процес психічного розвитку дітей; питання, які найбільш часто цікавлять педагогів під час одноденних майстер-класів, навчальних семінарів тощо). Кожен модуль програми містить психокорекційний зміст, що апелює до актуальних сфер взаємодії: освітянина з дитиною, освітянина з батьками, освітянина із власним «Я», освітянина з іншими, освітянина з соціумом.

Рекомендована література:

1. Аналов, О. (2000). Психологічні технології формування та корекції поведінки підлітків з розумовою відсталістю. Харків: Обус.
2. Андрієнко, О. (2016). Психоневрологія підліткового віку. Черкаси: Криниця Ко.
3. Арнольд, М. (2021). Сучасний інтелект розвитку особистості. Київ: Крок.
4. Блінкова, Н. (2019). Психоневрологія особистості з особливими освітніми потребами та особливості психотерапії. Харків: РКВ.

5. Барков, Н. (2015). Ідентифікація та самоідентифікація як первинні та вторинні чинники саморозвитку особистості. Київ: Український центр політичного менеджменту.
6. Бех, І. (2003). Виховання особистості. Київ: Либідь.
7. Бехікарімова, Е. (2006). Особливості становлення особистості підлітків з розумовою відсталістю. Тернопіль: Грант.
8. Білий, Л. (2020). Самооцінка у старшому шкільному та підлітковому віці за умов порушень психофізичного розвитку. Львів: Книго Друк.
9. Бобренко, І. (1991). Феномен аномальної особистості. Київ: Крок.
10. Богданова, О. (2013). Особливості навчання та виховання розумово відсталих підлітків у поза навчальному середовищі. Харків: Юнікс.
11. Бондаренко, О. (1996). Психологічна допомога особистості. Харків: Фоліо.
12. Борзунова, О. (2015). Онтогенетичний аналіз кризи та стресу. Чернігів: Бук-трест.
13. Бранд, К. (1996). Проблемы синдрома логии и нозологии в современной психиатрии. Харьков: Основа.
14. Братусь, Н. (1992). Педагогіка почуттів. Київ: Знання України.
15. Бреславська, М. (2003). Образ «Я» в структурі особистості підлітків з розумовою відсталістю. Луцьк: Terra.
16. Булгакова, Л. (2019). Неврози: порушення емоцій та поведінки у дітей з особливими освітніми потребами. Київ: Фенікс.
17. Буров, О. (2013). Самосвідомість та самооцінка за умов атипового розвитку особистості підлітка. Київ: ТЛТД.
18. Валюшко, І. (2017). Афект, емоція, почуття в спеціальній психології. Тернопіль: Науковий світ.
19. Василенко, О. (2017). Вікові особливості проживання криз особами з порушеннями інтелектуального розвитку. Дніпропетровськ: ГРСМ.
20. Вовченко, О. (2020). Вплив емоційного інтелекту на процеси самоідентифікації підлітків з порушеннями розумового розвитку. *Науково-практичний журнал «Наука і освіта» Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*, 2/XXXIII, 14-21.
21. Вовченко, О. (2020). Саморегуляції базових емоцій підлітками з порушеннями розумового розвитку як основа формування емоційного інтелекту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія», Вип. 11*, 44-50.
22. Воронюк, Л. (2014). Дисфункції структури особистості дітей та підлітків з порушеннями розвитку. Дніпропетровськ: Гресь.
23. Вишнюк, А. (2018). Перебіг пубертату у осіб з порушеннями психофізичного розвитку: методичний посібник. Луцьк: ЛевБукКо.
24. Гай, Ю. Багатофакторна модель патогенезу: атиповий розвиток. Київ: Фенікс
25. Ганіч, Л. (2019). Мотивація і воля: норма та патологія. Київ: ВВ Смарт.
26. Гарач, Н. (2018). Генезис рефлексивної свідомості школяра з порушеннями розвитку. Київ: Логос.
27. Гарич, О. (2017). Психологія метакогнітивних процесів особистості в підлітковому та юнацькому віці. Віниця: Курт.
28. Гарбузов, В. (2020). Вплив сімейного виховання на становлення особистості з порушеннями психофізичного розвитку. *Теорія і практика сучасної психології: збірник наукових праць Класичного приватного університету*, 3, 123-129.
29. Демченко, Н. (2014). Психологічні технології групової та індивідуальної роботи з підлітками: комплексний підхід. Миколаїв: Орест.
30. Елліс, А., Макларен, К. (2008). Рационально-емоційна, поведінкова терапія. Рівне: Фенікс.

31. Жбанов, Ю. (2016). Міжособистісне спілкування дітей та підлітків з порушеннями сенсорного розвитку. Рівне: Коло.
32. Здоренко, Р. (2012). Ментальність та самоідентифікація: психологічний дискурс / *Психологія сьогодення*, 34, 64-69.
33. Калина, Н. (2022). Особливості психокорекції та психотерапії дітей з ООП. Київ: Просвіта.
34. Кандзюба, Я. (2015). Мова психічних процесів: експериментальні парадокси та принципи нейропсихології. Луцьк: Гронос.
35. Карпенко, Л. (2016). Емоційний інтелект в навчальній діяльності молодших та старших підлітків. Житомир: Лідер.
36. Климентова, О. (2020). Вербальна сугестія та емоції: комунікативний аспект Київ: Карбон ЛТД.
37. Ковалевська, Т. (2007). Дослідницькі напрями нейролінгвістичного програмування: оглядовий аналіз. *Вісник Одеського національного університету*, Т.12, Вип.3, 47-58.
38. Коломієць, Н. (2011). Аномальна психологія: дитячий аспект. Львів: Левеня.
39. Кравець, К. (2010). Агресивність та девіація у підлітковому віці. Львів: Книго Друк.
40. Кременчук, А. (2007). Психологія підлітка з атиповим розвитком. Київ: КруКО.
41. Крогіус, А. (1986). Психологія сліпих та її значення для загальної психології та педагогіки. Київ.
42. Липинський, В. (2012). Етнічна психологія: загрози та переваги виховання. Київ: Ліра.
43. Лисько, М. (2017). Психологія становлення особистості підлітків з порушеннями ментального розвитку. Харків: ХДУМа.
44. Луценко, І. (2016). Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи.
45. Луценко, І. (2005). Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами (інклюзивне навчання). *Психолог. Шкільний світ*, 40 (184), 19-23.
46. Москоленко, С. (2007). Сучасні технології реабілітації і навчання підлітків з психофізичними порушеннями. Київ: Вид. «А&Р».
47. Пархоменко, Г. (2009). Самовизначення особи через архетип та націю. Київ: Видавничий дім «Юридична книга».
48. Потапенко, С. (2013). Лінгвопсихологія: концептуальний аналіз. Луганськ: Кредо.
49. Путилова, О. (2007). Сучасна психодіагностична процедура у роботі з дітьми з психофізичними порушеннями. Київ: Ікар.
50. Рябовол, Т. (2017). Емпатії в процесах отогенетичної адаптації особистості. Вінниця: КМП РТ.
51. Савінов, О. (2018). Фасилітативна психотерапія юнаків та дорослих. Київ: БукРед.
52. Севастьянова, Н. (2007). Феноменологія акцентуацій у старшому шкільному віці. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова.
53. Семенюк, Є. (2016). Психологічні основи групової психокорекції. Київ: Либідь.
54. Шевченко, Ю. (2016). Ігри в школі та в дома: психотерапевтичні вправи та корекційні програми. Одеса: Юнікс.
55. Bond, M., Long, C. (1993). Parent-child Play: Descriptions and Implications. *State University of New York Press*, Vol. 3, 34-41.
56. Eysenck, H. (1953). *Uses and abuses of psychology*. Harmondsworth, England: Penguin.
57. Freud, A. (1958). *Adolescence: the psychoanalytic study of the child*. New York.
58. Gibson, R. (1988). The Education of Feeling. *The Symbolic Order*. London, 12, 53-61.

59. Irkid, G. (2018). Child aggression. New York: ETN.
60. Izard, C. (1993). Face of Emotion. Irvington Publishers.
61. Milf, P. (2003). Frustration and motivation: theory and research method. London.
62. Moores, D. (1987). Education the deaf: Psychology, Principles and Practices. Boston.
63. Vovchenko, O. (2019). Social (archetypal) component in the formation of emotional intelligence of children with special needs. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*, 2(13), 178-186.
64. Vovchenko, O. (2019). The role and importance of archetypes in the education and upbringing of persons with special needs in Ukraine. *Danish scientific journal*, 30. Vol 2, 53-59.
65. Wanda, A. (2004). Emotional – cognitive structuring. Toronto.
66. Zins, J., Elias, M. (2007). Social and emotional learning: Promoting the development of all students. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 17(2-3), 233-255.

Відділ освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України

Відділ освіти дітей з порушеннями слуху – науковий підрозділ Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, який проводить фундаментальні та прикладні дослідження з питань розвитку та навчання дітей з порушеннями слуху, у співпраці з партнерами визначає стратегії удосконалення освіти дітей з порушеннями слуху у контексті євроінтеграційних та національних освітніх реформ.

Основні праці співробітників відділу представлено у *Електронній бібліотеці НАПН України*. Серед них: монографії, концепції, посібники для педагогів, психологів та батьків, статті, тези доповідей, навчальні матеріали (програми, методичні рекомендації, дидактичні розробки та ін.) презентації та відео виступів; автореферати дисертацій та ін. Ресурси у вільному доступі, можна легко та швидко переглядати, завантажувати та користуватися:

– Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

<http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/ins=5Fspe=5Fped/>

– Відділ освіти дітей з порушеннями слуху

<https://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/dechd/>

– Лабораторія сурдопедагогіки (публікації до 2018)

<https://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/ls/>

Впровадженню результатів досліджень співробітників відділу, відкритості та комунікації сприяє наша активність у соціальних мережах. *Наші сторінки, запрошуємо, доєднуйтеся, будь ласка:*

[Відділ освіти дітей з порушеннями слуху](#)

<https://www.facebook.com/groups/268693925325131/>

https://t.me/surdo_ISPP_NAPN

https://instagram.com/widdil_surdo?igshid=YmMyMTA2M2Y=

В умовах воєнного часу співробітниками відділу освіти дітей з порушеннями слуху Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України розроблено серію методичних матеріалів (презентації, відео, рекомендації), які презентовано на сайті Інституту <http://ispukr.org.ua/>, сторінках у соціальних мережах <https://www.facebook.com/ispukr>.

**Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України надає освітні послуги з підвищення кваліфікації керівних,
педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів**

(Ліцензія МОН України АД № 034572)

https://ispukr.org.ua/?page_id=344#.ZB3_23ZBxPY

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100067161540516>

Курси підвищення кваліфікації проводяться відповідно до вимог «Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників» (Постанова КМУ від 21.08.2019 року №800 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 року №1133) з використанням інноваційних освітніх технологій; пропонують сучасний зміст з урахуванням запитів слухачів і замовників освітніх послуг. Педагогічні працівники можуть самостійно обирати форму навчання: очну, очно-дистанційну, повністю дистанційну.

Підвищення кваліфікації керівних, педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти комунальної та державної форм власності, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, може здійснюватися за кошти державного бюджету згідно *Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників*. Для закладів освіти, які

підпорядковані іншим органам виконавчої влади та недержавної форми власності підвищення кваліфікації здійснюється за кошти юридичних та фізичних осіб на договірних засадах.

З організаційних питань звертайтеся за телефонами: (044) 440 12 42, +380 73 050 28 09 (Бужинецька Ксенія Борисівна).

Цінуємо співпрацю, запрошуємо колег до участі у курсах підвищення кваліфікації Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України